

Наумкіна І. О., магістр, Русіна Ю. О., к.е.н., доцент
Київський національний університет технологій та дизайну
ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Розглянуто сутність фінансових інновацій в банківському секторі, узагальнено основні принципи цифровізації економіки України, проаналізовано діджитал-аналіз діяльності банків, оцінено фактори впливу на безпеку банку, визначено комплексний підхід до цифровізації діяльності банку.

Ключові слова: фінансові інновації; цифрова економіка; діджиталізація; банківський сектор; безпека банку; воєнний стан.

Naumkina I., Rusina Y.
Kyiv National University of Technologies and Design
FINANCIAL INNOVATIONS OF THE BANKING SECTOR
UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Abstract. The essence of financial innovations in the banking sector was considered, the main principles of digitization of the Ukrainian economy were summarized, the digital analysis of banks' activities was analyzed, the factors affecting bank security were evaluated, and a comprehensive approach to the digitalization of bank activities was determined.

Keywords: financial innovations; digital economy; digitization; banking sector; bank security; martial law.

Вступ. В умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну, яке почалося 24 лютого 2022 року, все більшої актуальності набуває вивчення фінансових інновацій, які стрімко розвиваються і допомагають громадянам в умовах воєнного стану. Фінансові інновації, які базуються на використанні якісно нового типу фінансово-інформаційних технологій, стають продуктивним підґрунтям розвитку різних секторів економіки, в тому числі банківського сектору.

Постановка завдання. Саме розвиток діджитал-економіки є передумовою розбудови в Україні цифрового ринку та його подальшої інтеграції до єдиного глобального цифрового ринку. Актуальність розвитку сфери діджитал-економіки в Україні пов'язана з необхідністю застосування у бізнесі, управлінні та суспільному житті новітніх електронно-фінансових технологій, послуг, інформатизації виробничих процесів, поліпшення цифрових навичок та компетенцій населення.

Результати досліджень. Необхідність у фінансових інноваціях зумовлюється прагненням до постійного удосконалення процесів, але водночас значна кількість проблем щодо бачення концепції діджитал-економіки та напрямів її розвитку залишаються недостатньо розкритими. У роботах таких науковців, як: Д. Тапскотт, Г.Т. Карчева, С.М. Веретюк, В.В. Апалькова та інші неповною мірою знайшли відображення певні аспекти діджитал-економіки щодо фінансових інновацій, а саме – діджиталізація. Залишається нерозкритим питання функціонування діджитал-економіки в сегменті фінансової структури.

Діджиталізація – це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя, перехід біологічних та фізичних систем у кібер-біологічні та кібер-фізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів) [1].

Як зазначає Валерій Фіщук, процес діджиталізації проходить 3 основних етапи [12]:

1. Проведення аналізу всіх бізнес-процесів та стратегічних можливостей компанії, а саме:

- визначення ефективності роботи відділів;
- визначення ефективності внутрішніх та зовнішніх комунікацій;
- аналіз діджиталізації як процес покращення стратегічних можливостей компанії.

Для мінімізації ризиків необхідно сформувавши стратегію, в якій нові технології не повинні докорінно змінювати бізнес-процеси, а лише їх спростити та покращити.

2. Створення команди з працівників або залучення спеціалістів ззовні. Впровадження нових технологій: тестування, виправлення технічних помилок, навчання персоналу. Даний етап потребує чимало часу та фінансових ресурсів, проте відбудеться реалізація кожного діджитал-рішення.

3. Проведення детального аналізу ефективності та прибутковості даних нововведень без шкоди для бізнесу.

Розвиток діджиталізації в країні є важливим чинником, який впливає та визначає темпи розвитку країни в цілому. Цифрова трансформація сприяє підвищенню мотивації працівників, економії часу, спрощенню бізнес-процесів, від цього виграють як споживач, так і компанія.

Перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн), вплинув на те, що почали з'являтися перші оплати через мережу Інтернет, а з часом процеси діджиталізації сягнули і банківського сектору. Тоді світ побачив додатки банків в телефонах, а з часом – відкриття першого необанку в Україні.

За підсумками 2019 року слово «діджиталізація» стало найпопулярнішим в Україні, оскільки темпи розвитку технологій набирають все більших обертів та все глибше проникають у повсякденне життя.

Банківську систему слушно називають кровоносною системою економіки тому, що банки забезпечують платежі населення та бізнесу, а також вільні кошти бізнесу, значна частка заощаджень населення зберігаються на рахунках у банках. Саме тому злагоджена і безперебійна робота банків в умовах війни є важливішою, ніж у мирний час.

У зв'язку зі стрімким розвитком діджитал-економіки актуальності набуває дослідження саме банківського сектору за рахунок того, що наразі банки є невід'ємною частиною економічного розвитку будь-якої країни. Також варто зазначити, що банки тривалий час, до впровадження цифрових технологій, використовували для своїх операцій дорогі унікальні апаратні та програмні системи, які зменшували конкуренцію з боку інших фінансових посередників.

З появою на ринку програмних рішень, що дають користувачам доступ до мобільних банківських послуг і можливість використання власних пристроїв та хмарних платформ, дороге банківське програмне забезпечення перетворюється з активу в зобов'язання у вигляді необоротної застарілої інфраструктури, бази витрат і технологічної платформи, що створює труднощі інноваційного обслуговування клієнтів.

Сучасний світовий банківський сектор під впливом цифровізації зазнає радикальних змін, що викликані значною кількістю факторів, але саме головне – це інноватизація. Клієнти використовують все більше каналів отримання банківських послуг, користуючись новими платформами для взаємодії з банками, тому в результаті діджиталізації банківських процесів покращується клієнтський досвід.

Банки пропонують все нові послуги саме за рахунок діджиталізації. Сукупний вплив чинників, що визначають зміни в діяльності банківського сектору (технології, поведінка клієнтів і регулювання), посилюється завдяки тому, що вони часто взаємодіють між собою. Наприклад, технологічні зміни створюють нові можливості для

обслуговування клієнтів, які сприяють подальшому інвестуванню в розвиток цифрових технологій.

Аналогічним чином зміни в регулюванні призводять до інновацій у сфері обслуговування клієнтів, а також до структурних інновацій, які змінюють характер діяльності банків, які підлягають регулюванню. Водночас зміна підходів і очікувань змінює саму реальність і сприйняття ролі і значення банківського сектору суспільством.

Таким чином, діджиталізація банківського сектору як складний процес імплементації останніх технічних досягнень в практику функціонування банківських установ через процес інноватизації процесів надання банківських послуг, зміну базисних принципів здійснення процесів в банку призводить до трансформації бізнес-моделі банківських установ, а отже потребує удосконалення.

Динамічний розвиток діджитал-економіки вимагає застосування нових методів моніторингу цих процесів задля інформаційного забезпечення в сфері інноваційних перетворень бізнес-моделей та функціонування банківських установ. Саме з цією метою створено діджитал-аналіз, основне завдання якого полягає у визначення рівня діджиталізації конкретного банку чи рівня його готовності до модернізації в умовах цифрової економіки, тобто побудова карти «цифрової ДНК» банку.

Для проведення діджитал-аналізу діяльності банків пропонується алгоритм, який представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Діджитал-аналіз діяльності банків

Стратегія	Інформаційн і технології та послуги	Взаємодія з клієнтами	Фінансові операції	Ризики та кібер- безпека банку	Лідерство та організаційна культура
Узгодження цілей розвитку з цифровим баченням	Автоматизо- вані операції, інноваційні банківські продукти	Цифровий досвід споживачів	Автоматиза- ція процесів контролю	Оцінка кібер- ризиків	Оцінювання результативності роботи персоналу
Цифрові інновації та аналітика – основа стратегії	Інкубація цифрових рішень	Викорис- тання Big Data	Податкові розрахунки	Запобігання кібер-атакам	Формування культури інновацій
Викорис- тання переваг цифрової економіки	ІТ-системи та обладнання	Гнучкі та швидкі операції	Моніторинг правового поля діяльності	Виявлення ризиків застосову- ваних технологій	Використання цифрових технологій та комунікацій та співробітництва

Джерело: сформовано на основі [3, 5, 8, 9].

Оцінка рівня діджиталізації діяльності банків, особливо у порівнянні з конкурентами, дозволяє визначити сильні та слабкі сторони управління цими процесами та оцінити готовність до подальших цифрових трансформацій. В даний час відбувається адаптація банківських систем передових країн світу до цифрової епохи банківського обслуговування.

Результатом впровадження цифровізації є поява нових інноваційних продуктів та послуг. Найбільш розповсюдженими є такі види вітчизняних інноваційних банківських

продуктів [7]: мобільний банкінг; інтернет-банкінг; «зона 24»; електронний залишок; POS-термінали в торговельних мережах.

В Україні поступово з 2016 року починають створюватися умови для діджиталізації економіки: в результаті розвитку інтегрованої мережевої економіки знижуються бар'єри для входу на ринок небанківських гравців, і телекомунікаційні та IT-компанії запускають фінансові послуги та продукти на основі своїх компетенцій. Необхідною складовою діджитал-економіки є принципи, відповідно до яких буде розвиватись електронна взаємодія учасників електронних економічних відносин.

Відповідно до розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» Кабінет Міністрів України ухвалив 8 основних принципів цифровізації економіки України, які представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Принципи цифровізації економіки України

Принцип 1	Зміст та коротка характеристика принципу 2
Принцип 1: Доступність	Цифровізація повинна забезпечувати кожному громадянину рівний доступ до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. Реалізація цього принципу можлива за наявності консолідаційних зусиль політиків, органів, державної влади, бізнесу, громадськості.
Принцип 2: Цільове призначення	Цифровізація повинна бути спрямована на створення переваг у різноманітних сферах повсякденного життя. Цей принцип передбачає підвищення якості надання послуг з охорони здоров'я та отримання освіти, створення нових робочих місць, розвитку підприємництва, сільського господарства, транспорту, захисту навколишнього природного середовища і керування природними ресурсами, підвищення культури, сприяння подоланню бідності, запобігання катастрофам, гарантування громадської безпеки тощо.
Принцип 3: Перетворення	Цифровізація здійснюється через механізм економічного зростання шляхом підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоздатності від використання цифрових технологій. Цей принцип передбачає досягнення цифрової трансформації галузей економіки, сфер діяльності, набуття ними нових конкурентних якостей та властивостей. Всеохоплююча цифровізація має на меті комплексне та глибоке перетворення існуючих аналогових економічних, соціальних систем та сфер у нову цінність та якість для їх ефективності, розвитку, зручності використання тощо. Цифровізація створює нові можливості для інвестиційної діяльності, нові робочі місця, надає поштовх для розвитку вітчизняної IT-індустрії.
Принцип 4: Розвиток	Цифровізація повинна сприяти розвитку інформаційного суспільства та засобів масової інформації. Створення контенту, насамперед українського, відповідно до національних або регіональних потреб сприяє соціальному, культурному та економічному розвитку, а також зміцненню інформаційного суспільства та демократії у цілому.

Продовження таблиці 2

1	2
Принцип 5: Співпраця	Цифровізація повинна орієнтуватися на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, виходу на європейський і світовий ринок. Інтеграція України до європейських і глобальних систем та інфраструктур є, зокрема, результатом свідомого та повноцінного впровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.
Принцип 6: Стандартизація	Стандартизація є основою цифровізації, одним з головних чинників її успішної реалізації. Побудова лише на українських стандартах цифрових систем, платформ та інфраструктур, які мають бути використані громадянами, бізнесом та державою для участі, конкуренції та успіху у глобальній економіці та на відкритих ринках, неприпустима. Винятком можуть бути відповідні програми у сфері оборони та безпеки, у яких застосування інших стандартів (національних, міждержавних) є аргументованим.
Принцип 7: Довіра і безпека	Цифровізація повинна супроводжуватися підвищенням рівня довіри і безпеки. Інформаційна безпека, кібер-безпека, захист персональних даних, недоторканність особистого життя та прав користувачів цифрових технологій, зміцнення та захист довіри у кіберпросторі є, зокрема, передумовами одночасного цифрового розвитку та відповідного попередження, усунення та управління супутніми ризиками.
Принцип 8: Комплексність	Цифровізація як об'єкт фокусного та комплексного державного управління. Основними завданнями держави на шляху до цифровізації країни є корегування вад ринкових механізмів, подолання інституційних та законодавчих бар'єрів, започаткування проектів цифрових трансформацій національного рівня та залучення відповідних інвестицій, стимулювання розвитку цифрових інфраструктур, формування потреб у використанні цифрових технологій громадянами та розвитку відповідних цифрових компетенцій, створення відповідних стимулів та мотивацій для підтримки цифрового підприємництва та цифрової економіки.

Джерело: сформовано на основі [10].

Таким чином, усі зазначені принципи є основоположними для розвитку діджитал-економіки. Враховуючи присутність державних інститутів у процесі формування економічних стосунків суб'єктів діджитал-економіки, мають застосовуватися принципи, які ґрунтуються на міжнародних правових нормах та стандартах регіонів із захисту прав людини, поточній практиці окремих держав, а також на загальних принципах права, визнаних міжнародним товариством.

Інтерес до банківської системи в умовах діджитал-економіки обумовлений необхідністю вирішення певних завдань:

1. Підвищення конкуренції на ринку. З банками, як традиційними учасниками ринку, успішно конкурують інноваційні компанії, будучи більш гнучкими і адаптивними, що стосується цінової політики та розробки нових продуктів і послуг. Це

змушує більш консервативні банківські установи відмовлятися від домінуючої до останнього часу парадигми незначних інновацій.

2. Зниження вартості банківських продуктів і послуг. Впровадження нових технологій дозволяє знизити витрати на обслуговування клієнтів завдяки відмові від широкої мережі філій та відділень і переходу на електронну взаємодію і з клієнтом, і з регулятором.

3. Підвищення доступності банківських послуг за рахунок впровадження віддалених механізмів обслуговування та зниження порогів входу на ринок для клієнтів.

4. Підвищення прозорості економіки і ефективності заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Такі нові технології, як глибокий аналіз операцій, збір відомостей про активність клієнтів дозволяють більш предметно протидіяти незаконній діяльності, не накладаючи додаткові витрати на законслухняних клієнтів [1].

Таким чином, функціонування банківської системи в умовах цифровізації економіки в своїй основі враховує наступні зміни:

- глобалізацію світового економічного простору, розмиття кордонів між економіками розвинутих країн;
- високий відсоток використання нових інформаційних технологій, як основу існування мережі цифрових екосистем в економіці;
- значну частку світових інвестицій в науково-дослідні проекти та технологічні стартапи, присвячені штучному інтелекту, роботизації, технології bigdata;
- фізичне зменшення інформаційних технологій, тотальний перехід в сферу мобільних сервісів і додатків;
- дискретне зберігання колосальних масивів даних в різних фізичних точках, повсякденне використання хмарних обчислень;
- більше 50% всіх процесів життєдіяльності людини у фінансовій, бізнес, соціальній і побутовій сферах відбуваються за допомогою віртуального простору.

Нестабільність на ринку світових фінансів, технічний прогрес, можливі фінансові кризи зумовлюють необхідність подальшого дослідження забезпечення безпеки банківської діяльності. Виходячи з цього, перед банками постає завдання досягнення фінансової стійкості та ефективності використання ресурсів кожного окремого банку та гарантування фінансової безпеки всієї системи в цілому.

Фінансова безпека банку визначається на сьогодні не тільки традиційними методами конкурентоспроможності, а й цифровізацією банківської діяльності шляхом розробки та імплементації програм з використанням мережі «Інтернет», які значно підвищують рівень простоти, якості та швидкості обслуговування клієнта, що й обумовлює перспективи до подальшого розвитку та залучення цифрових технологій у діяльність банків.

Фактори впливу на безпеку банку необхідно розуміти, як можливі загрози або ризики, що завдають негативних наслідків для здійснення діяльності банку, а також безпечне управління розподілом ресурсів.

Дослідження наукових джерел [2, 4, 6, 11] дозволяють обґрунтувати систему принципів, що відображають процес забезпечення фінансової безпеки банку, а саме: комплексність, об'єктивність, законність, економічна доцільність, самостійність, відповідальність, всебічність, оперативність, періодичність та можливість удосконалення.

Як основні складові фінансової безпеки банку можна визначити: систему управління ризиками; фінансову стійкість; рівень капіталізації; достатність власного капіталу для покриття банківських ризиків; якість кредитного та інвестиційного

портфелів; рівень рентабельності банківської діяльності; фінансовий потенціал; рівень корпоративного контролю; конкурентоспроможність банку та банківських послуг на ринку; частку іноземного капіталу у статутному капіталі та інше [6].

Висновки. Фактори впливу на фінансову безпеку банку – це чинники, що призводять до втрати ресурсної бази (капітал, трудові ресурси, клієнтська база), неспроможності використовувати цифрові технології, знижуючи здатність установи функціонувати у повній мірі, відволікаючи вільні кошти задля нейтралізації наслідків, що спричинили ці чинники.

На думку Л.Г. Кльоба [7] комплексний підхід до цифровізації діяльності банку повинен включати:

- 1) SWOT-аналіз можливостей банку (визначення сильних і слабких сторін, а також можливостей і загроз);
- 2) вдосконалення планування цифровізації діяльності та організаційної структури банку;
- 3) вивчення наявних і потенційних напрямів діяльності для здійснення цифровізації;
- 4) активну співпрацю з фінтех-стартапами з метою розробки нових та вдосконалення наявних продуктів та послуг банку;
- 5) пропонування, розроблених у співпраці з фінтех-стартапами, нових продуктів і послуг таким чином, щоб привернути увагу до інноваційної діяльності банку якомога більшої кількості клієнтів;
- 6) активізацію роботи із залучення нових та збереження наявних клієнтів – споживачів сучасних інноваційних продуктів та послуг;
- 7) постійний контроль за підвищенням якості обслуговування клієнтів.

В умовах війни головне побоювання за будь-якої турбулентності для банків – це ліквідність, щоб не було відпливу коштів клієнтів. Це важливіше, ніж прибутковість. Основною загрозою в умовах воєнного стану було масове зняття коштів з рахунків громадянами, проте з часом стало зрозуміло, що дана криза не про ліквідність тому, що паніки у населення не відбулося. Багато в чому це пояснюється тим, що на сьогоднішній день тримати кошти вдома набагато небезпечніше, ніж у банках. Також НБУ знайшов ефективний підхід до питань підтримки банків: в перші дні Національний банк України висловив готовність надати банкам додаткову ліквідність. Банки, в свою чергу, активно почали створювати додаткові діджитал-послуги в додатках для підтримки населення, незалежно від того – в якому місті чи області перебуває клієнт.

Список використаної літератури

1. Андрушків І. П., Надієвць Л. М. Діджиталізація в банківському секторі: світовий та вітчизняний досвід. *Проблеми економіки*. 2018. № 4. С. 195–200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2018_4_24.
2. Бородай А. О. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки банківської установи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 16. С. 494–499. URL: <http://global-national.in.ua/archive/13-2016/100.pdf>.
3. Бухт Р., Хікс Р. Визначення, концепція та вимірювання цифрової економіки. *Вісник міжнародних організацій*. 2018. Т. 13. № 2. 149 с.
4. Васильчак С. В., Вінтоняк С. Ф. Організація безпеки банківської діяльності в Україні. *Науковий вісник ЕЛТУ України*. 2011. Вип. 21.18. С. 153–157.
5. Діджиталізація: як не втратити конкурентну перевагу. URL: <http://www.management.com.ua/notes/digital-innovation.html>.
6. Дмитров С. О. Управління фінансовою безпекою комерційного банку. *Фінансовий простір*. 2012. № 2 (6). С. 11–15.
7. Кльоба Л. Г. Цифровізація – інноваційний напрям розвитку банків. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2018/86.pdf.
8. Кузнецова Л. В. Цифрова трансформація банківського бізнесу. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 24 листопада 2018 р.). Львів, 2018. Ч. 2. 73 с.

9. Лігоненко Л. О., Хріпко А. В., Доманський А. О. Зміст та механізм формування стратегії діджиталізації в бізнес-організаціях. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. №2 2. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2018-22-4555>.
10. Розпорядження Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.
11. Єпіфанов А. О., Пластун О. Л., Домбровський В. С. та ін. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія. Заг. ред.: А. О. Єпіфанова; ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми, 2009. 295 с.
12. Фіщук В. Діджиталізація – це лише початок. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/didzhytalizaciya-ce-lyshe-pochatok>.